

Народна бібліотека Ч. 3.

К. ВІЛЬНИЙ.

Вода в природі.

Ціна 5 центів.

TORONTO 1920.

Накладом і з друкарні Робітничої Книгарської
і Видавничої Спілки
516 Queen St. W. TORONTO, ONT. CANADA.

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

Читайте і передплачуйте науковий журнал

ЗАМОРСЬКИЙ ВІСТНИК!

Заморський Вістник містить в собі з між йнших отсі науки; Аритметику, Геольогію, Історію культури, Всесвітню Історію і багато инших.

Передплата на рік \$ 2.50 до Європи і Америки \$ 2.75. Адреса:

ZAMORSKYJ VISTNYK

516 Queen St. W

TORONTO, ONT. CANADA.

поодинокє число висилає ся за надісланєм 25ц.

КРИНИЧКА, ЖЕРЕЛЬЦЕ І ПОТІЧОК.

Дуже довгу і складну історію має кожде, хоч-би найменше жерелце, що вродило ся десь серед моху і скоро зникає. Оті блискучі крапельини пройшли довгу-довгу стежку під землею перше, ніж вийшли на сьвіт. Бачили вони в глибині глину, усякі піски, вапно, камінь. Були вони і снігом, і ледви помітною хмариною і білим шумом на морській філі. Промінь сонця блищав у крапельинах усіми красками; блискавиця ділила воду на ті частини; з котрих вона зложена, — а потім знову єднали ся. Усі сьвітові сили неба і землі працювали для безконечних відмін і мандрівок крапельини води. Сама вона — цілий сьвіт, такий, як і иньші сьвіти, що своїм шляхом ідуть у сьвітових просторах.

Мало хто з нас сягає думкою за всіми відмінами крапельини води, за всіми її мандрівками на небі і на землі. Ми тільки бачимо, як криничка, жерельце вродило ся під горою, як вода потічком побігла долинами, аж поки добігла до річки і злила ся з нею.

Для нас потічок — тільки гарне місце, де вода біжить під вербами, ми бачимо, як там колишуться високі трави, лепеха, очерет, рогіз. Заквітчаний беріг, де ми любили спочинувати, лежачи на сонці; стежечка, що повилася берегом то в гору, то в низ, по котрій ми бігали босими ногами; каміне на дні потічка, наче поріг, що через нього скаче і бризкає вода і з шумом падає низше; — ось що ми памятаємо про потічок, малесеньку річечку серед ярів, левад і лугів. . .

Ось гарний куточок, де з моху і піску, зпід коріня, родить ся криничка, тече срібне жерельце. Се вода, довго мандруючи під землею, уперше вийшла на простір, побачила веселе небо і ясне сонце, почула, як шумить ліс і співають пташки.

Нам не трудно зрозуміти, яку вагу має криничка для тих людей, що живуть у пустині, спаленій сонцем, або в степу, або в стороні каменистій, горячій. Народи що там живуть, думали здавна, що криничка — то віконце, око, що через нього дивить ся на сьвіт якесь дивне сотворіне, заховане у темних, похмурних масах землі, — якась русалка, німфа, наяда, — як колись казали Греки. Веселий, ясний погляд її очий манить і кличе, надить до себе.

Чисту, прозору, сьвіжу воду кринички

люди здавна рівнали до чистоти духа, щирости серця. Через те так часто згадуєть ся криниця у наших піснях.

З того жерельця, де вродив ся потічок, вода потече далі долинами і не буде вже такою чистою. Вона прийме в себе дещо з розмитої землі і перегною. Дощі змиють усячину з поля і понесуть у потічок. А тут, у криниці, вода така чиста, прозора, що наче там нічого нема, наче се просто густе повітре; і тільки, як дмухне вітерець і дрібна фолька сколише воду, то помітно, що се — вода.

Здавна люди шанували криниці, чисту воду. У дуже стародавних переказах римського народу читаємо, що цар Нума Помпій часто вислухував поради мудрої німфи (наче русалки) Егерії. Він сам ішов у таємничу темряву діброви, до того місця, де з печери текла вода, падала вниз. У темряві лісу і печери він на самоті прислухував ся до шуму води і голосу лісу; він добачав у філях і бризках водопаду наче одержу русалки, з білою мережкою піни і ось сама німфа-русалка промовляла до нього. Там цар набирав мудрости, що так його прославила. Бо ніхто в світі не сказав-би йому стільки мудрого, скільки скаже сама природа, вічно нова і безсмертна.

Часто не клопіт суєти життя, а тиха розмова з природою на самоті навчає людину

мудрости і правди. Нума Помпілій та німфа Егерія — се тільки образи людини і природи, витворені на перших ступнях культури.

Коли мовчазна природа могла навчати мудрих законодавців, то скільки-ж вона подає втіхи і сили всім, що нудять ся на землі, що борють ся за жите?

Уже змалку зазнаємо багато клопоту і праці. Треба вчити ся, сидіти в школі, працювати над книжками, писанєм. Аж ось настає літо, — і діти знов на волі. Вони знов бачуть поле, і ліс, і криницю, і широке плесо річки. Вони знов дишуть сьвіжим повітрєм, кров їх обновлюєть ся, вони набирають сили.

Нехай же кождий школяр більше бродить на березі річки і потічка, придивляєть ся всьому, що дієть ся на березі, між камінням, і в лісі між корінем; нехай бачить, як з землі родить ся ясне око німфи — криничка.

І не тільки дітям се потрібно. Земля і сьвіт увесь, величність і жите, сьвіжість гаю, прозорість криниці — се мати-природа, що з її лона всі ми вийшли і з неї-ж набираємо сили і розуму.

Наші предки у давню старовину любили жити близько потічка, в долині, за горою, що боронила їх від холоду. Вони вважали криниці — сьвятими, поклоняли ся їм, або, сказати вірнійше, шанували їх. Вода давала поживу їм самим і їх худобі; вода ростила трави і гаї над потічком. Над криницями ста-

вили капиці для вшанування божественних сил. І вірили, що чиста кринична вода помагає від недугів, очищує тіло і душу від гріху.

Не віримо вже в русалок, німф, водяних богів. Не будуємо на честь їх капиць. Та ми іншим способом ушануємо чисті води криниць, жерел і потічків: ми будемо дознавати ся про їх, будемо робити наукові дослідни над ними. Дізнаємо ся, якою стежкою ішла вода під землею, і що вона звідти забрала з собою і винесла на вільний сьвіт. Дослідимо, як жерельце, потічок на своїй дорозі творить жите, розмиває землі, як він допливає до річки і далі аж до моря. І навчимо ся, як треба користувати ся водою для нашого життя, для садку і поля, для нашого добра, достатку, здоровля, втіхи. Тоді знати мемо ціну потічка, криниці і тоді навчимо ся її шанувати.

Колись, у середні віки, пішла поміж людьми чутка, що десь далеко є така чудесна криниця, котра вилічує від усіх недугів, вертає молодість і дає безсмерте. Чимало люднй пустило ся шукати ту дивну криницю, ту живущу і цілющу воду. Думали знайти її у райській стороні, серед розкішного гаю і квіток, там, де цвите вічна весна. Як знайшли Новий Сьвіт (Америку), то еспанські жовнірі сотнями і тисячами пустили ся у нові сторони, через ліси, великі ріки, нетрі, пустині і гори — шукати живої води, дивної криниці. Ішли сторонами, де жили ворожі, дикі люди, тер-

піли муку і гинули: а ті, що зістали ся живими — йшли далі і далі, надіючись знайти дивну криницю, що дає вічну молодість і безсмерте. . .

Темні люди не могли зрозуміти, у чому треба шукати вічного обновлення сил, здоровля, щастя, безсмертя. Та люди з ясним розумом і щирим серцем розуміють і знають, що того добра можна досягти в сьвітлі знання, розуму, науки, в теплі серця, братерства, громадської праці для загального добра і правди.

Вода в пустині.

Яку велику вагу має для людей вода, — се можна зрозуміти, коли перенести ся гадкою у ті далекі сторони, де земля дає людям дуже мало криниць і потічків. Сївши на березі потічка, полетимо думкою за сї верби, що схилили свої вітки до води, за сї жита-пшениці, що ростуть на горі, над потічком, за далекі білі хмарки на краю неба. Наша думка полетить разом з пташкою через гори і моря. Її тїнь промелькнула над потічком, і її вже нема. У нас води багато; рослини, маючи досить води, виростають великі і пишні. Але згадаємо про сторони, де ясне небо рідко посилає дощ і на сухій землі ростуть дуже бідні рослини. Дійсну ціну води знають тільки ті люди, що живуть у таких сторонах. В

Середній Азії, на Арабському півострові, в пустині Сахарі, на горах Нового Сьвіту і подекуди в Еспанії, — кожде жерельце не тільки символ, образ життя, се — саме жите; але як тільки вода счезне, люди бідніють, жите вимирає.

Східні народи, мріючи про щастє, бачуть себе на берегах річок і в своїх піснях усе співають про їх красоту.

У нас знайомі, зустрічаючись, питають про здоровле, а в східній Африці стрінувшись, питають „чи є вода“. В Америці, місцями у Перу і Болівії, де чистої води дуже трудно здобути, люди часто з одчаєм дивлять ся на далекий простір неба і морських хвиль. Але ось вони добачують маленьку хмарочку, всі з радістю дивлять ся на неї: ось-ось вона упаде на суху землю дощем! Але хмарка рос-тала і розійшла ся у сухому повітрі. І так ідуть місяці за місяцями. Аж ось вітри стрінулись і примусили хмарину пролити ся на землю дощем. Всі радіють! Діти бігають під дощем і з веселим сьміхом хляпають ся в калужах.

Після сього пустиня оживає, зелена тра-ва і розкішні квітки вкривають її. Та не на дов-го. Через кілька тижнів земля репаєть ся і висихає, квітки і трава вянуть, і люди знов з жахом дивлять ся на небо: чи нема на йому хоч маленької хмариночки?

Чужинець, переїзджаючи через села Ара-

гонії, серед високих гір Піренеїв, бачить, що каміне, з котрих зложені хати, зліплене червоним вапном; зразу він думає, що до вапна примішали червоного піску, — та потім він дізнаєть ся, що вапно розведене вином. Виноград торік уродив добре, для сьогорічного вина треба спорожнити посуд. Щоб привезти воду з долини, треба дуже далеко їхати, дорого коштує. Брати-ж воду з малесенького потічка що тече неподалеко, ніхто й не подумає, бо води так мало, що жінки її збирають по крапельці. То вони розводять вапно вином.

Ще більше шанує воду мандрівник, подорожний, що переїздить через пісчану або каменисту пустиню. Він незнає, чи зможе дістати хоч трохи води в колодязях, що декуди стрічають ся в пустині. Ось він з радістю бачить перед собою колодязь, але роздивить ся ближше і бачить, що спека висушила всю воду.

Бідний мандрівник їде далі. Не диво, коли його стомлена думка малює йому чудову картину оази, зеленого острова в безкрайній пустині. Він бачить велике озеро з блискучою холодною водою, бачить гай пальм і зелену траву. Він поспішує, сили його прибувають від одної думки, — але скоро все счезає. То був тільки міраж, марево . . . Сонце пече знесилених людей і верблюдів, і невольний червоний пісок пустині зливаєть ся на овиді з не-

бом. І яким щасливим буде той час, коли вони побачуть десь далеко-далеко темну пляму. Далеко, на краю жовтої, горячої як пекло, піскової пустині, мріє та синьозелена пляма, манить до себе, дає надію. Де далі вона росте, і ось уже можна пізнати великі пальми на краю оазиса. Ось уже знесилені люди з худобою підходять близько і перед ними — вода, що тече і хвилюється в пальмовому гаю.

Араби-магометани вважають зелений колір найкращим, найвеселішим, як у нас — червоний. Бо в нашій стороні багато зелених гаїв, садів, лугів, то наше око до зеленого коліру байдуже. А там, де перед очима видно лише жовто-горячий, спалений сонцем пісок пустині — там око втішається, коли зобачить десь зелену купу дерев: значить, там є вода, там можна підживити ся. Зелена пляма — се втіха Арабови, надія на визволене з пекольних мук сухої спеки. Через те Араби мають свій святий прапор зеленого коліру (як у наших Запорозців бував червоний прапор). Зелений колір — святий для Араба. Хто з них побуває на богомілю в святаму місці Мекка, той носить на голові зелену повязку. І як такий умре, то й на могилі в його поставлять пам'ятник — стовп з зеленою повязкою.

Люди, що живуть в оазисі, дуже беруть воду і вміють добре нею користувати ся, проводять її рівчиками по саду і по грядках.

Чудова оаза, що здається подорожньому раєм, — є тюрмою для людей, бо вони не можуть далеко відходити від неї, бо кругом пустиня. Часом вона стає могилою для всіх, що там жили: від спеки вода загниває, заводиться хороба і вигублює людей.

Та всеж оаза — то щастє у пекольній пустині. І саме слово оаза означає по арабськи — „втіха“. Араби колись пішли війною по сьвіту, опанували нові землі, та й там завели щось подібне до своїх оазів. Приміром, в Андалюзії (Еспанії) бачимо сади, обгороджені камінем наче острови, а кругом їх — укриті порохом піском вулиці. В садку поставлені будівельки з рівними стовпами, наче пальмовими цівками; маленький потічок дзюрчить і сьвіжа вода падає на дно фонтана.

Дивлячись на наші криниці, що з них пемо холодну воду, на наші річки і потічки, — спитаємо себе: які з усіх сил і богатств природи найбільшу вагу мали для людей? Чи можна сказати се про мбре, безкрає море, що котить філі за філями і білим шумом товпить ся на камінях берега; що дає жите міліонам тварів і вже здавна стало вільною дорогою людям? Чи може скажемо се про красу землі — гори, що купають свої верхи в хмарах і дають притулок цілим великим народам в своїх долинах? Чи білше се можна сказати про непомітний маленький потічок, що ховається між зеленими берегами? І

справді історія народів показує нам, що непомітний потічок зпочатку більше поміг людям, ніж океан і гори і всякі інші сили великого тіла землі. Богатство і бідність народів, їх звичаї, віра, підвалини громадського життя — залежить найбільше від того, чи багато води дає їм та земля, що на ній вони живуть.

Ось як розказуєть ся в одній давній східній легенді про початок ворогування між трома великими расами-племенами Старого Сьвіту (білого, жовтого і чорного).

Три рідні брати вмирили без води, блукаючи по палючих пісках пустині. Аж ось вони побачили жерельце. Менший брат перший добіг до води, він напив ся і скупав ся в криниці і тіло його зробило ся ніжно рожевим. Прибіг середний брат. Води вже зоставало ся в жерелі небогато і він тільки зарив ся в вохкий пісок; його тіло зробило ся золотисто-жовтим. Потім прийшов старший брат, але для його вже не зостало ся ні крапельки води; він тільки притуляв свої руки до ледве вохкого піску і через те тільки на долонях у його шкура трохи посьвітлійшала. З того часу брати розійшли ся і між ними почала ся ворожнеча, котра тягнеть ся до сього часу.

Так, ніби то, настали народи білі, жовті і чорні.

Та легенда-казка нагадує нам, яку велику вагу для людей має вода. Европейські

народи розвили ся ранійш і більш від інших, — в значній мірі завдяки своїм річкам і потічкам, що їх багато в Європі. Азія в значній частині покрита пустинями і сухими степами. Незграбний суходіл Африки теж має багато пустині, в інших же місцях болота, з водою нездоровою для людей. Африканські і азійські народи довгий час зіставали ся в занепаді, тоді, як європейські вийшли на верх, досягли висших ступнів освіти й культури. Та стара легенда каже, що брати, посваривши ся біля „Криниці Сварки“, зійдуть ся колись біля „Криниці Згоди“ і вже на віки побратають ся.

Людська доля колись залежала в великій мірі від того, де вони оселили ся. Живучи в оазі, наче на зеленому острові серед пустині, — люди не могли відійти за останнє, крайнє дерево своєї оазиса. Се зменьшувало зносни між людьми, ніяка новина до них не доходила.

Вільно кочують пастухи по степу, переганяючи худобу з одного краю його до другого. Та й вони стрічають ся з людьми тільки біля криниці чи колодязя.

У старовину Греки досягли високого ступня культури в значній мірі завдяки тому, що на перших ступнях мали в своїй стороні багато криниць, потоків і річок. Славили їх у піснях, ставили над ними капиці. Потічки, що про їх співав Гомер, веселили душу.

Поети пили кришталеву воду чистих жерел і мріяли про безсмертє своїх творів.

Радїє і спочиває душа наша, коли глянемо на криницю, жерельце з прозорою водою, в долині, серед зеленої трави і квіток. Міліони людей, котрих тепер уже нема, спиняли ся над тими-ж криницями і потічками, щоб підживити ся холодною водою, або хоч подивити ся в її прозорі філі. Нові народи приходили на місце давнійших, займали землю, — а потічки так саме спокійно і радісно дзюрчали по зелених долинах і говорили людському серцю про красу житя.

ЧИТАЙТЕ НАУКОВІ КНИЖКИ!

Накладом Робітничої Книгарської і Видавничої Спілки вийшли слідуючі книжки:

Дарвінізм	80 ц.
Географія на укр. мові	80 ц.
Фільозофія Штуки	50 ц.
Перекази старинного сьвіта	35 ц.
Коли зійшло сонце	30 ц.
Про жіночу неволю	30 ц.
Початки укр. соц. в Галичині	25 ц.
Міжнародні Революційні Партії	25 ц.
Незвичайні дива природи	20 ц.
Як кров кружить в нашім тілі	15 ц.
Попада в Зільниці	15 ц.
Відроджене України	10 ц.
Як люди навчились числити	10 ц.
Робітничі пісні	10 ц.
Вода в природі	5 ц.
Як мужик двох генералів вигодував	5 ц.
Боротьба о сонце	3 ц.

Замовленя слати на адресу:

UKRAINSKA KNYHARNIA

516 Queen St. W. Toronto, Ont.